

Mikor is volt 1896?

Vikár Béla népdalgyűjteményének datálási problémái

A Néprajzi Múzeum fonogramtárának elejét képező Vikár Béla-féle gyűjtemény jelentőségét a szakirodalom már kellőképpen értékelte és elismerte. A hangfelvételekhez csatlakozó hatalmas írásos dokumentáció teljes feldolgozása még a mai napig sem történt meg, holott e gyűjtemény darabjai több kiadás alatt álló népdalpublikáció-sorozat törzsanyagát jelentik. Hogy csak a legfontosabbakat említsem: A Magyar Népzene Tára készülőkötetei, Bartók: A Magyar Népdalok Egyetemes Gyűjteményének kilencre tervezett kötete, valamint Dobszay László és Szendrei Janka munkájának, A magyar népdaltípusok katalógusának három kötete. Mindhárom említett vállalkozás a legrégebbiről származó nélkülözhetetlen adatok becességét is értékeli a Vikár-gyűjtötte dallamok közreadásakor.

A napi publikációs munka során sok gondot jelentenek viszont a rendelkezésünkre álló táblapok adatbéli hiányosságai, melyekről időközben azért már kiderült, hogy a teljes Vikár-gyűjtés átvilágításával jórészt pótolhatók. E hiányosságok közül ezúttal a datálási problémákról szeretnék néhány szót ejteni.

Először is tekintsük át, hogy milyen forrásokra támaszkodhatunk az egyes hengerek felvételi időpontjainak meghatározásakor:

1. Az első természetesen a hengerek lehallgatása. A kezdeti időkben meglehetősen sűrűn találkozunk bemondásokkal, melyekből nem csupán a szereplők neve, hanem eleinte dátumok is kiderülnek. Ez a biztatóan induló kezdeményezés azonban a későbbiek folyamán elakadt.

2. A Néprajzi Múzeum leltárkönyveinek adatai a hengerek bevételezéséről.

3. Fontos források a helyszíni gyorsírással készült füzetek. E füzetekben található a legtöbb dátum, hely és énekesnév.

4. E gyorsírással készült füzetek gépírásba történt áttételei, melyek tapasztalataim szerint az áttétel során sok, éppen a bennünket érdeklő adatot figyelmen kívül hagytak, vagy néhol tévesen értelmeztek, de az ilyen hiányosságok az eredeti kéziratokból még rendre helyrehozhatók.

5. Vikár Béla saját kezű áttétele (Néprajzi Múzeum: EA 2299) is tartalmaz felvételi adatokat.

6. Vikár korabeli publikációi is tartalmaznak szórványos – többnyire az adatközlők nevére és a gyűjtés helyszínére vonatkozó – adatokat.

Mindezen források külön-külön vizsgálata, majd egybevetésük, egymással való kapcsolataik aprólékos felderítése ad némi reményt, hogy a meglévőkhöz kívül újabb információkhoz juthatunk.

A legnagyobb bajban azokkal a hengerekkel vagyunk, amelyeknek nem áll rendelkezésre a helyszíni gyűjtőfüzetben leírt anyaga. (Ilyen pl. az MH 137-től az MH 154-ig terjedő füzesabonyi gyűjtés, amelyről csak az előtte és utána következő hengerek biztos dátumából lehet valószínűsíteni, hogy arra 1899-ben került sor.)

A kiindulási pont ebben a témakörben a fonogramgyűjtemény és a hozzá kapcsolódó írásos anyag keletkezésének története, amely szoros összefüggésben van azzal az általános föllendüléssel, melyet a milleniumi ünnepségekre való lelkes készülődés eredményezett. A megelőző időszak sikertelen próbálkozásai után most hirtelen támogatásra

talált a néphagyományok újabb gyűjtésére szerveződő mozgalom. Az irányítást magára vállaló Néprajzi Társaság anyagi helyzete ugyanis nem tette lehetővé az önálló kezdeményezést, mindenképpen az állam segítségére szorult.

Vikár Béla így számol be erről az *Élő nyelvemlékek* című cikkében: „Meg kellett szívlelnünk azt az intést, amelyet még Csáky Albin gróf adott a társaságnak, midőn ugyanebben az ügyben átadtuk neki a Káldy Gyula, Herrmann Antal és Sztankó Béla szerkesztette beható emlékiratot a magyar zenei kincsek összegyűjtése és közzététele iránt, azt az intést, hogy ne várjunk mindent az államtól. Ezt pedig adott esetben úgyis értelmezhetjük, hogy ne várjunk az államtól semmit. Csakugyan évek teltek el az emlékirat beadása óta a milleniumig, de akkor lépésünknek az állam részéről eladdig semminemű eredményét nem láttuk. Ezzel tehát számot kellett vetnünk. Olyan mód látszott előttem egyedül célravezetőnek, amely nem kerül sokba, de mégis sokat ígér.” (1)

A kérdés kulcsa egy fonográf beszerzése és a folyamatos gyűjtés anyagi fedezetének biztosítása volt. *Wlassics Gyula*, az új vallás- és közoktatásügyi miniszter érdeklődéssel fogadta Vikár emlékiratában kifejtett újabb, a korábbiaknál racionálisabb elképzeléseit és konkrét anyagi segítséggel járult hozzá azok valóra váltásához. Vikár, alig egy héttel az emlékirat beadása után, még 1896 novemberében kézhez kapta a gép költségeit, s a többi teendőt magára vállalta. A miniszteri ígéretben bízva, a valószínű tervezetnél (1897) korábban, még az év karácsonyán haladéktalanul megkezdte a gyűjtést, melynek teljes intenzitással való beindulása csak az 1898-as évtől követhető nyomon. Vikár nemcsak a Néprajzi Társaság főtitkára ekkor, hanem a parlamenti gyorsiroda revizora is. A gyűjtések időpontjait tehát csak munkahelyi elfoglaltságainak függvényében tűzhette ki. A gyűjtések időpontjai tehát csak munkahelyi elfoglaltságainak függvényében tűzhette ki. Az erről szóló egyezkedő levelezések szintén kitűnő forrásul szolgálnak.

A terepmunka megkezdésével párhuzamosan az újonnan alakuló gyűjtemény hátterét is meg kellett szervezni. Újabb beadványok, levélváltások, s 1898 októberében már a végleges hely is megvan: a létesítendő fonogramgyűjtemény – a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium intézkedése révén – a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályára kerülhet majd s ott bárki számára hozzáférhető lesz. A Néprajzi Osztály 1898 augusztus 12-én kelt javaslata alapján létrejött egy egyesség, melynek értelmében a Néprajzi Osztály – minisztériumi engedéllyel (2) – évenként 150 Ft értékben vehet át Vikártól hengereket, darabonként 5 Ft-jával. Mivel egy henger bolti ára 1 Ft 50 krajcár, a fenti árban a gyűjtés költségei is benne foglaltattak. Ennek fejében a gyűjtő köteles „a kifogástalan fonogramon kívül az illető népdal teljes provenienciáját, továbbá szövegét az Osztálynak beszolgáltatni”. (3)

A megegyezést követően fokozatosan érkeznek az új gyűjtés hengerei a külön e célra kijelölt szekrénybe. 1899-ben 47 db henger került az osztályra, (4) a feltételek értelmében szövegeket, kottákat, az adatközlők adatait és a dalok eredetére vonatkozó információkat tartalmazó kíséřődokumentációval együtt. A kottás lejegyzéseket *Kereszty István*, a Múzeumi Könyvtár őre készítette a hengerekről.

1900-ban 86-ra nőtt a leadott hengerek száma, de tudjuk, hogy Vikár gyűjteménye addigra már kezdte megközelíteni az 500 hengert. A feldolgozás tekintélyes időt vett igénybe, így némi eltérés mindig fennállt a felvett és a már leadható hengerek száma között. A dallam- és szöveglejegyzés után a kíséřő támlap elkészítése következett. Két kartont használtak. az egyikre a szövegeket ragasztották rá – hátoldalon a dallamincipitekkel –, a másikkra pedig a teljes dallamokról készült Kereszty-féle kottás lejegyzéseket, ahogy ezt a Néprajzi Múzeumban még ma is látható támlapok igazolják. A hengerek dobozai és a támlapok azonos arab számot kaptak, ezen belül a latin ábécé betűivel különítve el az egyes darabokat. Az itt bevezetett megoldások, elnevezések – pl. a „támlap” kifejezés – ma is használatban vannak még.

A kitűzött keret hamarosan szűknek bizonyult, a múzeum nemigen tudott lépést tartani Vikár gyűjtői buzgalmával. A kultuszminisztérium – Vikár újabb beadványára – saját alapjaiból biztosított segélyeket a munka folytatására, mivel a Nemzeti Múzeum költségvetéséből e célra már nem futotta többre. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) e korszakra vonatkozó iratanyagának 1956-ban történt majdnem teljes elpusztulása nem teszi lehetővé a teljes alkufolyamat dokumentálását. Annyi azonban bizonyos, hogy a

későbbiekben Vikár hengergyűjteménye több részletben és túlnyomó többségében a múzeumba került.

Eleinte majdnem a gyűjtések időrendjében, folyamatosan érkeztek a szállítmányok, szokás szerint az év végén. A későbbiekben kisebb-nagyobb megszakításokkal jött az utánpótlás, majd végül egy meglehetősen vegyes, valószínűleg maradék anyag érkezése zárta le a Vikár-gyűjtések sorát.

A múzeumi hengereket (MH) nyilvántartó leltárkönyv számozása 1-493-ig folyamatosan az 1896-tól 1903-ig felvett Vikár-gyűjtéseket tartalmazza. MH 501-572-ig tart a következő sorozat, az 1904-ben gyűjtött erdélyi anyag. MH 630-659 között találjuk az 1909-1921-es évek zalai, vasi felvételeit. MH 1220-1225-ig vend dallamok találhatók, majd MH 2199-2298-ig bezárólag egy meglehetősen vegyes, valamilyen okból visszatartott, majd egyszerre leadott, régebben gyűjtöt magyar anyag: Zala, Vas, Torontál és (egy henger erejéig) Csík megyéből. E gyűjtések évszámai: 1903, 1905, 1906, 1908, 1910. Ezeket a Néprajzi Múzeum több részletben leltározta be. Az erről készült kimutatás lehetővé teszi, hogy a bizonytalan datálású hengerek felvételi időpontjainak legalább azt a részét kizárhassuk, melyek után azok már bizonyosan nem készülhettek.

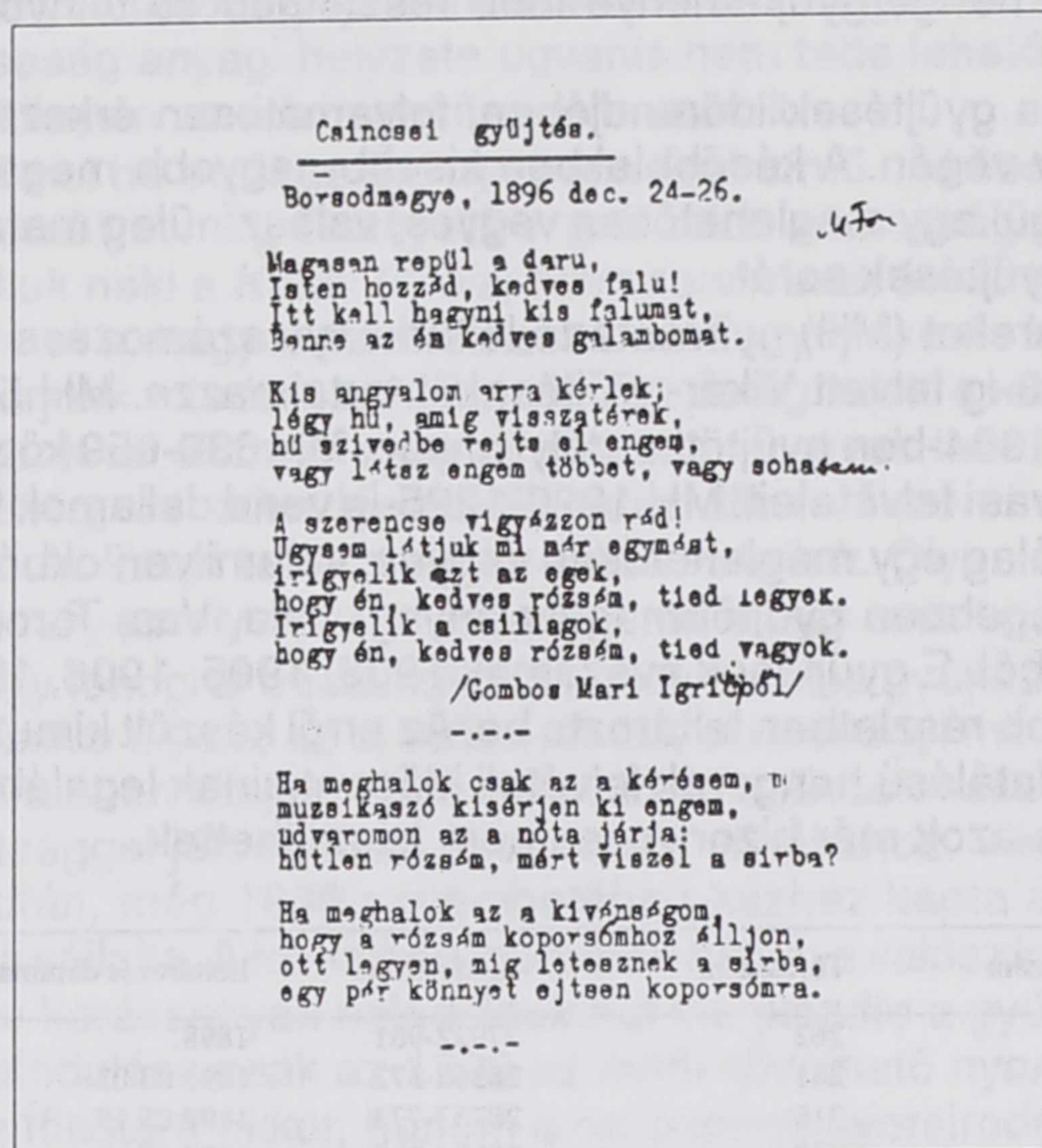
MH szám	Törzsszám	Leltári szám	Leltározás dátuma	Db
1-40	262	27922-961	1898.	40
41-47	281	28366-372	1898.03.03.	7
48-53	316	28767-773	1899.05.19.	7
54-69	329	28904-919	1899.07.13.	16
70-85	340	29298-313	1899.10.10.	16
86-293	454	32606-794	1900.07.02.	189
294-493	971	51740-939	1904.06.11.	200
501-551	1067	58250-299	1905.02.16.	50
630-659	1637	87521-550	1910.11.07.	30
509	1653	88032	1910.12.20.	1
1172-1197	1741	92737-762	1911.06.21.	26
1198-1218	1741	92875-895	1911.06.21.	21
1220	1741	92896	1911.06.21.	1
2199-2277	1777	89858-936	1922.10.13.	79
1221-1225	1808	96325-329	1912.02.07.	5
1219	1808	96330	1912.02.07.	1
2278-2298	[innenlől kezdve a régi típusú leltározás sajnos megszakad.]			

1. táblázat

Mivel az úttörő vállalkozás kezdetének évszáma körül újabban különféle homályos legendák vannak terjedőben – még a legkomolyabb a szakirodalomban is nyomot hagyva –, nem árt meghallgatnunk Vikár Béla saját beszámolóját is a történekről: „Nem oly jelentékeny, de az említett nagy törekvések irányába teljesen beillő kezdeménye volt ennek az emlékezetes évnek a népi hagyományok újabb gyűjtésére indított mozgalom – írja Vikár a Magyarországnak szárnyakat adó ezredik, tehát az 1896. év eseményeit ismeretve. – Ezt az ügyet én pendítettem meg akkor a Magyar Néprajzi Társaságban, mint annak titkára. Indítványoztam a választmány előtt, hogy az eddigi gyűjtések kiegészítése, de főképp a már ismeretes népköltési szövegekhez tartozó dallamok megmentése végett új és rendszeres gyűjtés történjék. Az eszmét választmányunk egyhangúlag elfogadta, s a vezetéssel az indítványtevőt megbízta.” (5)

„Kifejtettem... véleményemet egy emlékiratban és azt oly kéreessel terjesztettem Wlassics Gyula dr. jelenlegi oktatásügyi minszterünk elé, hogy társaságunk részére az említett gyűjtés céljából egy fonográfot kegyeskedjék beszerezni. A miniszter úr nemcsak a legkészségesebben és legnagyobb érdeklődéssel fogadta a kívánságot, hanem a lehető leggyorsabban teljesítette is. Alig egy héttel az emlékirat beadása után kezemben volt annak kedvező elintézése és a fonográf költsége. A gyűjtést, bízva a minszter jóindulatában, és alkalmassabb vállalkozókat egyelőre nem találván, én magam kezdettem meg, és pedig már előbb, ugyanazon év [tehát 1896!] decemberében, a nagy magyar Alföldön, Borsodmegye mezőcsáti járásában.” (6) (1. melléklet)

Az említett legelső gyűjtés dátumát nem csupán ez az utólagos – alkalmasint tévedést is tartalmazható – beszámoló őrizte meg, hanem a helyszínen készült gyorsírófüzet is, melynek gépírásba áttett változatát az 1. számú melléklet mutatja be.

1. ábra

De nézzük, milyen legendákról is van szó?

1. Az egyik elképzelés szerint az első fonográfos gyűjtés már jóval korábban – az egész világot megelőzve – 1894-ben megtörtént a Somogy megyei Hetes községben. A feltételezés abból indult ki, hogy Vikár egyik hetesi adatközlője, az ötvenes években történt utólagos beszélgetések alkalmával erre a dátumra emlékezett.

Volly István *Somogyi Kalevala* (Vikár Béla Somogyban) című kiadványában (7) ezt olvashatjuk: „Sámlik Istvánné Pöttendi Lidi 73 évesen így emlékszik vissza: „Velem a A hetesi temető-t daloltatta el. Előbb csak úgy külön, és akkor odaállított a gép elé, elindította, a gép forgott, én meg daloltam. Mikor kész voltam, Vikár bemondta: „Dalolta Pöttendi Lidi, Hetösön, 1894 április másodikán. Én akárhogy gondolkodom, úgy emlékszem, ezt a dátumot mondta – töpreng a messzi múlton Pöttöndi Lidi néni. *Pöttendi Pál* viszont határozottan kijelenti, hogy 1894 nem lehetett, mert akkor még ő is iskolába járt. Özvegy Szántó Lajosné, Tót Erzsike volt a másik iskolatárs, és ő is 1899-re emlékszik, mint a perdöntő gyűjtőfüzet.” (8)

Együd Árpád *Vikár Béla nyomában* című cikkében (9) újabb kérdéseket tesz föl az emlékező idős asszonynak, de a helyzet csak még zavarosabbá válik, mikor az egyik döntő évről, miszerint azért énekelte épp a *Három árvát* Vikárnak, mert közel volt még édesanyja halálának időpontja, kiderül, hogy az mindent bizonyít, csak épp az 1894-es évet nem, hiszen „a halotti anyakönyvben az áll, hogy édesanyja meghalt 1895. márc. 3-án”.

Schelken Pálma *Emlékezés Vikár Bélára* című, a *Muzsika* 1958. 6. számában megjelent cikkében már egyenesen így ír: „A világon ő az első, aki népdalgyűjtésnél már a 80-as évek végén alkalmazza a fonográfot. Munkáját a Nagyalföldön kezdte.”

Nehéz azt elképzelni, hogy a teljesítményére oly egészségesen büszke Vikár Béla – nagyszámú nyilatkozatainak, írásainak valamelyik helyén – ne említett volna meg egy ilyen rekordot, amelynek jelentőségével ő is, kortársai is meglehetősen tisztában voltak. Az 1896-os évhez kötődő Vikár-tudósítások viszont a kezdeti technikai nehézségekről számolnak be, és egyáltalán nem valószínűsítik, hogy már korábban is dolgozott volan ilyen berendezéssel: „Nehezen ment a dolog eleinte, nemcsak az akkor rendelkezésemre állott gépnek (egy amerikai Edison-utánzás, elektromos akkumulátorral, a kettő együtt csaknem fél métermázsát kitett, jelenleg a néprajzi osztályban) rendkívül nagy súlya, hanem még inkább a kezelésben való járatlanságom miatt is.” (10)

A dokumentumok azt mutatják, hogy Vikár az első lelkes kipróbálás után azért megvárta az ígért miniszteri támogatást, amely a következő év – tehát 1897 – januárjától

kezdve meg is érkezett, s így a gyűjtés anyagilag is biztos körülmények között folyhatott tovább. Az első év jó része technikai jellegű tanulmányokkal telt el; az üzemeltetés, az esetleges javítások, a szétszedés-összerakás megtanulásával egyidejűleg szükség volt a különféle gépfajták megismerésére, kipróbálására is. Idővel sikerült egy megfelelőbb súlyú, praktikusabban használható berendezéshez jutnia.

Felmerül tehát a kérdés: szabad-e egyetlen visszaemlékezésre támaszkodva, az ennek ellen szóló nagyszámú tanúségtétellel szemben, az összes létező dokumentumot figyelmen kívül hagyva, ilyen horderejű következtetésre jutni?

2. A másik elképzelés szerint az első Borsod megyei fonografálás időpontja nem lehetett az 1896-os év, mivel ezt a dátumot egy közismert Kodály-idézet kétségesse teszi. Ez az idézet a *Visszatekintés* II. kötetében (11) olvasható: „A Millenium idején két hétig Budapesten lehettem. Legnagyobb benyomásom a kiállítási falu volt. Egy sor ház, különböző vikékek viseletébe öltözött alakokkal, teljes felszereléssel. Jártam én azelőtt is falun, de a mi vidékünkön olyan gyönyörű népviselet, hímzés, fazekasáru nem volt látható. Örök kár, hogy nem hagyták meg azt a falut állandó kiállításnak. Alapja lehetett volna egy magyar Skansennek.

Egyik házban egy fali tábla vonta magára a figyelmemet. Fehér László balladája volt, vagy egy tucat különféle dallammal, gyűjtötte Vikár Béla. Ott olvastam ezt a nevet először.

Akkor még a nagy zene tanulmánya és a zeneszerzés annyira elfoglalt, hogy csak mellékesen foglalkoztam népdalokkal. De úgy 6-7 év múlva, mikor disszeráció-témán kezdtem gondolkodni s a magyar népdalok minden megjelent gyűjteményét már átnéztem, eszembe jutott az a tábla, és fölkerestem Vikár Bélát 1903 őszén.”

Teljes joggal merülhet fel a kérdés, vajon hogy kerülhetett egy tablóra Vikár fonográf-felvételeiből bármi is májusban – az ezredéves kiállítást 1896. május 2.-án nyitották meg –, mikor azokat csak decemberben vehette föl?

A Kodály-visszaemlékezés emez egyetlen adatának megingathatatlan hitelessége arra kényszerítette a rajta elgondolkodókat, hogy az ennek ellentmondó – az ügyben közvetlenül érdekelt – visszaemlékező, illetve korabeli hiteles dokumentum szavahihetőségét is kétségbevonja. Hiába írja le *Herrmann Antal* is a történetet – szövegében még egy konkrét dátumot is említve a fonográfot ajándékozó Wlassiccsal kapcsolatban (12) –, hiába Vikár saját beszámolója, a közgyűlések jegyzőkönyvei, melyek bimbózó tervekről, tapogatózó szándékokról tudósítanak, holott ugyancsak jó érvként jött volna szóba bármilyen létező kísérleti eredmény, dehát effélékről nem esik azokban szó. De hiába *Gergely Pálnak*, a gyorsírási füzetek egyik megfőzőjének alapos beszámolója is, mely megnevezi és időhöz köti a neves eseményt (13), a kiindulási feltevéshez való ragaszkodás azt eredményezte, hogy előbb a tanulmányírók, majd nyomukban a legrangosabb kézikönyvek is az 1895-ös dátumot kezdik közölni.

Néhány ezek közül:

Együd Árpád: Vikár Béla nyomában (Somogymegyei Múzeumok Közleményei, Kaposvár, 1985. VII.) „Az ún. gyorsírási szakasz után következő fonográf-korszak (1895) nagy fordulatot hozott a magyar népdalgyűjtésben. A várva várt Edison-találmány (1877) alkalmazása meggyorsította, forradalmasította a népdalgyűjtést, s egyéb hagyományok gyűjtésében is a precizitást, hitelességet biztosította. Sokan megcsodálták Vikár beszélő gépét.”

Paksa Katalin: Magyar Népzene Kutatás a 19. században (Budapest, 1988.): „Vikár Béla 1895-ben készíti első fonográf-felvételeit (a legelső a Borsod megyei Csincsetanyán)...”

Kósa László: A magyar néprajz tudománytörténete (Budapest, 1989, 179.p.): „Az úttörő ötlet és kezdeményezés – a különben zeneileg képzetlen – Vikár Béla érdeme. Már az Ethnográfia első évfolyamában megjegyzi, hogy a fonográf milyen kitűnő eszköze lehet a néprajzi gyűjtésnek, de öt év múlva – miután minisztériumi támogatással sikerült szert tennie a drága gépezetre – válthatja valóra elképzelését, némi amerikai kísérleti alkalmazást (14) nem tekintve, elsőként a világon: 1895 decemberében Dél-Borsodban tizenkét hengerre ötven dallamot rögzített.”

Magyar Néprajzi Lexikon (5. kötet, 558.p.) Vikár-szócikkében: „A folklórszövegek, dalok hiteles rögzítésére törekedett, somogyi gyűjtését 1890-ben gyorsírással végezte,

de 1895-től fonográfot használt úttörőként, megalapozva azt a modern módszert, amely népzene kutatásunk tudományos világszenzációt jelentő kibontakozásához vezetett” (Sándor István).

Magyar Néprajz V. Népköltészet (Budapest, 1988, 414.p. – Küllős Imola: A magyar népdalkutatás története): „A század utolsó évtizedében egy hangrögzítésre alkalmas eszköz – a fonográf – módszertani változást hozott a népzene és a népdalgyűjtés gyakorlatába. Európában elsőként – 1895-ben (15) Vikár Béla gyűjtött fonográffal népdalokat Somogy megyében [!!!] majd szülőföldje után módszeresen bejárta az egész országot.”

Ellenpélda: a Szabolcsi-Tóth Aladár szerkesztette Zenei Lexikon, amely Vikár szócikében még ezt írja: „Nevéhez fűződik a fonográffal való népdalgyűjtés megindítása (1896), amivel nemcsak a magyar, de az európai zenefolklor történetében is alapvető jelentőségű reformot kezdeményezett.” Elgondolkodtató, hogy ekkor, 1931-ben még valamennyi érintett élt és protestálhatott volna, Kodályt is beleértve!

Megpróbáltam e nevezetes térkép nyomába szegődni, de a Néprajzi Múzeum költözködései, majd az új helyen való többszöri átrendezkedése nem kedvezett a nyomozásnak. Találtam viszont egy jelentést 1900-ból, a párizsi Világkiállításra való készülődés dokumentumai között, amelyben szó esik egy ilyen jellegű térképről, csak hogy ez jóval későbbre teszi annak keletkezését: „Vikár ur elmondja előterjesztésében, hogy eddig 500 hengert gyűjtött, mintegy 1000 dallal, hogy 300 hengerről a dallamokat hangjegyekben leírta, elkészítette azok czédulakatalógusát s készített egy térképet, melyen két népdalada összes változatainak földrajzi elterjedése van feltüntetve s végül mindezekről francia nyelven tájékoztató füzetet írt s az egész anyagot Párisba küldte. A Vikár által fentebb felsorolt munkálatokról és anyagról én mit sem jelenthetek; nekem Vikár eddig 86 hengert adott át a szöveggel kótták nélkül, majd – térítmény mellett – ezeket is mind visszavette (csak a leírt szövegek maradtak itt) s kiküldött mindent hengert, szöveget, kóttát, térképet és leírást a nélkül, hogy azokat egyáltalában láttam volna.” (16) Megjegyzendő, hogy e jelentés írója, Jankó János, nem más, mint a Néprajzi Osztály vezetője, a millenium idején pedig éppen a néprajzi falu felállításának és berendezésének irányítója. (17)

Azt természetesen nem lehet feltételezni, hogy Kodály ezt a táblát ne látta volna. A kérdés csak az, hogy valójában mikor és hol láthatta, ha ezek szerint az a párizsi kiállításra készült.

Nem tudom elhallgatni egy szörnyű sejtésemet. Lehet, hogy Vikár nem írt a saját jegyzőkönyvébe következő évi dátumot s hogy Kodály mégis a milleniumi faluban látta az e gyűjtés nyomán készült táblát? Ez esetben azt kell feltételeznünk, hogy a millenium volt egy évvel később! Jó sok dokumentumot kell majd átjavítani!

Lehet, hogy kissé túl nagy hangsúlyt helyeztem a kezdetek időpontjának meghatározásával kapcsolatos gondokra, de szolgáljon mentségemül, hogy ijesztőnek találok a jelenséget, hogy egy kellőképpen nem bizonyított feltevés miatt – még ha azt számtalan ellenőrizhető forrás cáfolja is – átírják a lexikonokat, és ennek nyomában az eredeti dokumentumokban is szaporodni kezdenek az utólagos belejavítások. (2. ábra)

Vikár Béla gyűjtése.				
1.	27. 9 22 24. l.	Fehér László loral loz ott.	Pinces.	1895. 10
2.	27 9 23 24. h. a)	Magasan repül a daru.	"	"
"	"	b) Kinek van, kinek van karika gyűrű.	"	"
"	"	c) Csülörökön viradóra a jelt az ember.	"	"
"	"	d) Elmúlt a tél, itt a tavasz.	"	"
"	"	e) Még azt mondják, hogy jorolma van.	"	"
"	"	f) Nem vagyok én úri családból való.	"	"

2. ábra

JEGYZET

- (1) Ethnographia, Budapest, 1901, 133.p.
- (2) Wlass. NMI-79/1898.
- (3) Seem. NMI-59/1898.
- (4) „Mostanig 47 ilyen hengerünk van, mindenik 3-4-5 dallammal; ezek közül magára Somogyra 17 darab esik.” Ethnographia, Budapest, 1899, 26.p.
- (5) 1896. október 31-én a Társaság felolvasó és választmányi ülésén. Nyomtatásban: Vikár Béla: *Népballadáink összegyűjtéséről*. Ethnographia, Budapest, 1896, 441.p.
- (6) Ethnographia, Budapest, 1901, 134.p.
- (7) Kaposvár, 1959.
- (8) Jó lenne tudni hol lappang az a gyűjtőfüzet, amelyre Volly hivatkozik s idéz is belőle: „1899. április 1-én, születésem napján (40-ik) – Kaposvár, Jutta, Magyaratád”.
- (9) Somogyi Múzeumok Közleményei, VII., Kaposvár, 1985.
- (10) Ethnographia, Budapest, 1901, 134.p.
- (11) *Emlékezés Vikár Bélára*, 403.p.
- (12) *Herrmann Antal: Népzenei kincseink gyűjtése és a fonográf*. In: Magyar Zenetudomány 1907, 15.p.: „Szép frázisok még sokszor hangzottak el, de tettekre nem került sor. Ily körülmények közt vette át Wlassics Gyula a kultuszminiszteri tárcát 1896 január 6-án. És a társaság főttkára, Vikár Béla az új minisztert sem hagyta békében.”
- (13) *Gergely Pál: Vikár Béla gyűjtőútjai nyomán*. Ethnographia 1947, 82.p.: „Vikár a kilencvenes években ismerkedett meg *Rákóczi Izidor* pesti műszerésznél az Edison-féle fonográffal s az egész világot megelőzve ment ki falura, fonográffal dalt gyűjteni. 1896 őszén kezdte meg Borsod megyében, Mezőcsáton a viaszhengerre való felvételt. Mikor külföldön ráeszméltek a gyűjtés ilyen módjára, neki már egész sorozat hengere volt. (...) Az 1900-as párizsi világkiállításon Sebestyén Gyula a fonogramokat mutatta be.”
- (14) Ethnographia, 1891, 51.p., *Fewkes* gyűjtéséről szólva: „Phonographfal mentették meg az enyészettől a kihalt félben levő passamagneddy indián törzs dalainak és nyelvhagyományainak egy részét.”
- (15) 1895-ben Vikár bizonyosan nem gyűjtött Somogy megyében. Dokumentálható somogyi gyűjtései I.: Vikár Béla: *Somogymegye népköltése*. Bevezetés, X.p.: „A jelen kötet keletkezése hosszabb időre megy vissza. Egy részét az itt nyújtott anyagnak már a 80-as években gyűjtöttem; később, 1890 nyarán, a gyűjtést nagy buzgalommal és nagyobb területen folytattam; végre 1899-ben, a Kisfaludy Társaság és szülőmgyém támogatásával kiegészítettem. Azonban a kötet a kiegészítő gyűjtés előtt már sajtó alá volt készítve, csak a jegyzetek hiányoztak. A pótló gyűjtés anyagát a legjobb akarattal sem lehetett mindig a kellő helyre beilleszteni. Ebből itt ott egyenetlenség támadt. [A kottás fonográflejegyzések a kötetben a jegyzetek után találhatók! -S.F. megj.] A szövegekhez utólag a dallamokat is összegyűjtöttem phonograph útján; az illető phonographhengerek a M.N. Múzeum néprajzi osztályában vannak elhelyezve.”
- (16) *Jankó János: A Nemzeti Múzeum Igazgatóságának VII. 31-én*. (NMI-68/1900)
- (17) *Jankó János: A milleniumi falu*. Sajtó alá rendezte és bevezetővel ellátta: Szemkeő Endre. Budapest, 1989.

SEBŐ FERENC

Kodállyal Kanadában

A Kodály-koncepció lassan félévszázada szerves része életemnek. Hatéves korom óta az, amikor először kezdtem el szolmizálni az *Ötfokú zene* I. kötetéből. Kivételesen szerencsés embernek érzem magam, amiért egy olyan nagy formátumú és gyémánteszű gondolkodót, mint Kodály Zoltán, én is vezérlő csillagomnak tekinthetek. S az pedig, hogy az ő egyetemesen igaz és lenyűgöző tanításait én magam is taníthatom, a legnagyobb kitüntetés. Úgy alakult a pályám, hogy Kodály zenei nevelési elveit nem csak hazai, ha-